

ՕՐԱԳԻՐ ԶՄԻՌՆԵՐԱՅ

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ ԵՒ ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ

ԵՐԵՎԱՆԵՒԻՄԻԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ԶՄԻՌՆԵՐԱՅ ԸՆԴԵՐԱԹ 15 ՕԿՏՈՍՈՍ 1870

ԹԻՒ 890

ԵՐԵՎԱՆԵՒԻՄԻԵՐՈՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁ ԸՐՀԸՆՈՒՍՈՅ ԸՐԸՐԵՏԵԸՆ

Ներկայ 890 թուով լրագրին իւր երեսները տարուան շրջանը յաջողութեամբ կատարելով, երեսունևմեկերորդ տարին կրմանէ։ Այս բարեպատեհ առթիւ պարտ անձին կը համարինք մեր խորին և անկեղծ շնորհակալեքը հրապարակաւ մատուցանել անոնց ամենուն՝ որ վեհանաճնաբար բարեհաճեցան և կը բարեհաճին միշտ նըպաստամատոյց և պաշտպան հանդիսանալ ազգային նախաձիգն լրագրոյն։ Որուն կենաց այսքան երկալութիւնը առաւելագոյն անոնց ազգասիրական շնորհաց արդիւնքն է քան թէ մեր սիրար ջանից յայրասունութեան արգասիքն։

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ

Պատերազմը երթալով կը ծանրանայ, կը սաստկանայ և կատաղի կերպարանք մի կը ստանայ։ Ինչու որ երկու կողմն ալ ազգային պատերազմը և ազգային ապագայի պաշտպանելու պարտաւորեալ մինչև ցփախ։ Ճան վերջին ճգամը պիտի պատերազմին։ Գաղղիոյ կառավարութիւնը և ժողովուրդը ի սկզբան չկրցաւ գիտնալ իւր թշնամոյն ահագին զօրութիւնը և կրկնաթէր թէ քիչ օրուան մէջ պիտի յաջողէր Սասունը յաղթութիւնը մոռցնել տալ Բուսիսցոյց։ Սակայն Նաբոլէոն Լորրոյէ այս կարծիքով չէր։ Նորին վեհափառութիւնը իւր յայտարարութեանը մէջ անկեղծաբար կըսէ թէ «սկսուելու պատերազմը երկար ու վշտայն պիտի ըլլայ, որովհետեւ տեսարան պիտի ունենայ այնպիսի տեղուանք որոնք բերդերով և ուրիշ արդիւնքներով ամրացեալ են»։ Այս նշանաւոր խօսքերը նկատողութեան առնելով՝ կրնանք համարձակապէս անհիմն համարել մօտաւոր հաշտութիւնը յոյսը, զոր ի նանի կը տածեն ոմանք։ Այս երկու ազգաց փոխադարձ հայրենասիրական եռանդեան բորբոքումը և հին ռիսակալութեան կիրքը (1792 և 1815 ամաց դեպքերուն համար) այն աստիճան

զրկուած են որ անկարելի է դուշակել զվախճանը մարտման մի, ուր երկու կողմանէ եսի գործ գրուած են զինուորական ահագին զօրութիւններ և զրեթէ հաստատութիւնով։ Ուստի ի ներկայութեան այս պիսի ծանր պարագայից, ներքին չէ ինքզինքնին խաբել։ Քանզի յայտնապէս կը տեսնուի թէ ներկայ պատերազմը 1815էն ի վեր եղած արեւնահեղ կը ռիւնեթն ամենէն սարսափելին պիտի ըլլայ։ Պատմագիրք ոմանք եթէ օրեայ պատերազմ անուանեցին զկողմը 1866ին, որ Սատովայի յաղթութեամբ վերջացաւ։ Իսկ ներկայ պատերազմին նկատմամբ՝ դժբաղդաբար օրերը ամսիկիսին լու պիտի պարտաւորինք։ Բայց յայտնան իրաւամբ կը վախճուի որ չըլլայ թէ տէրութիւններն ոմանք հարկադրուին մասնակից ըլլալու այս պատերազմին, մանաւանդ թէ մէկ քանի տարի առաջ զիստ գետնական բանանախօսութեանց նոր պողտնիք երևան ելին, ըստ օրինակի դաշնագրութեաւ առաջարկութեանը, զոր մօտեւ ար Պիլմարք երևան հանց։ մօտեւ և պաշտօնական կերպիւ հաղորդեց Նիդըրլոյ կառավարութեանը։ Այս դաշնագրութեամբ՝ թէ Պիլմարքի դաշնին գործածին հաւատ ընծայեմք, Գաղղիոյ կառավարութիւնը կառավարիլ եղեր Բուսիսը մինչև ինչին, խոտաւանալով դէմ չընել գերմանական կատարեալ միաւորութեանը և այլն։ Եւ ի փոխարէն՝ կը պահանջէ եղեր Բուսիսայէն, որ դէմ չընէ և մանաւանդ օգնական ըլլայ իրեն, որպէսզի զՊիլմարքի միաւորը Գաղղիոյ հետ ևայլն։ Այս բանախօսութեանց յայտնուիլը ոչ սակաւ խռովեց քաղաքային անձանց միտքը՝ մանաւանդ յԱրդիւս, ուր բարձրակշիւն մէջ այս ծանր խնդրոյն վրայք տեղեկութիւններ խնդրուեցաւ կառավարութեանէն։

Փարիզի մէջ Օգոստոսի 8 ամսաթուով հետեւալ յայտարարութիւնը հրատարակուեցաւ պաշտօնէից խորհրդոյն կողմանէ

«Գաղղիացիք,

«Ճշմարտութիւնը յայտնապէս զրուցեցինք ձեզ, ուստի դուք ևս պարտիք այժմ ձեր պարտքը կատարել։ Գաղղիոյ մէկ ծայրէն մինչև ի միւս ծայրն մի միայն ձայն կը լսուի ամեն իւրաքանչէր բոլոր ժողովուրդը ալ լիովնալ ոտք կելլէ օգնական ըլլալու համար մեր

մեծ պատերազմին։ Քանի մը զօրացնուի աւրուեցան թշնամոյն բաղաժէլը զօրքերէն։ Բայց բանակին չյաղթուեցաւ։ այլ ընդհակառակն իւր սովորական քաջասիրտութեամբը անվեհեր և հաստատուն կը մնայ։ ուրեմն օգնական ըլլանք անոր։ Այսինքնական բարեբաղդ յանդգնութեան մը մեր ազգային արիւթիւնը դէմ դնենք ամենայն հաստատամտութեամբ, որպէսզի մեր վերայ յարձակողները դան զարնուին մարդկային կուրծքէ։ Կազմուած պատուարներու դէմ ինչպէս յամին 1792 և ինչպէս ի Սեբաստապօլ։ Մեր ձախուրդութիւնները թող գաղտնի ըլլան մեր ընտելու յաղթութեանց։ Եղեւնական յանցանք մի կը համարուի տարակուսիլ վաղրկան մը հայրենեաց փրկութեանը վերայ և մանաւանդ օգնական ըլլալ անոր։ Ո՛րք ելիք, ուրեմն, ո՛րք ելիք։ Եւ դուք բնակիչք Գաղղիոյ կեդրոնին, հիւսիսային և հարաւային կողմանց, որոց վերայ ծանրացեալ չէ պատերազմին բեռը՝ վազեցէ՛ք համալուսն եռանդեամբ յօդուութիւն արեւելեան կողմէն ձեր եղբարցը։ Գաղղիան՝ որ միացեալ յաջողութեանց մէջ, թող աւելի խիտ և աւելի միացեալ ըլլայ ձախուրդութեանց մէջ, և Սասունոյ պաշտպանութիւնը մեր զինուց վրայէն պակաս չըլլայ։

Այս յայտարարութեան խօսքերը բաւականէն աւելի կը ծանուցանեն Գաղղիոյ զօրաբանակին կայութիւնը։ որ՝ դժբաղդաբար, զոհացոյցիչ չէ։ Բայց և այնպէս ամենայն իրաց վախճանն է գովելն։

Եւրոպական օրագրէ մի հետեւալ անդիւթիւնները կը քաղենք պատերազմի ծախուց վրայք։

«Գաղղիոյ և Բուսիսի մէջ սկսեալ պատերազմը՝ համեմատութեամբ ժամանակին որ պիտի տեւէ, մինչև ցայսօր տեղի ունեցած պատերազմներուն ամենէն բազմամեակը պիտի ըլլայ։ Ինչպէս պատերազմը՝ որ հազիւ թէ վեց շաբաթ տեւեց, 20 միլիոն լիւս սթէրլին արժէք Գաղղիոյ տէրութեանը թէպէտեւ այն ժամանակը Գաղղիան հարկադրեալ չէր ի գործ դնելու այն ճգնաժամը զորս պարտաւորեալ է ընել այս պատերազմին մէջ։ Բուսիսի 1866ին զրեթէ մի և նոյն դուրմարը՝ սոյնինքն 20 միլիոն լիւս սթէրլին ծախքը երեք շաբաթուան պատերազմի մը մէջ։ Եւ թէպէտ իւր ամեն դրացի տէրութիւններն օգնական զօրք

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆՔ

ՏԻԵՋԵՐԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎ. ՎԱՍԻԿԱՆԱՅ

ՆԱԽԱՇԱԽԻՂՔ ՆՈՐԱՆԻ ԿԱԶՄՈՒԹԻՒՆ(1)

1869 Պիլմարքի 8ին՝ Հոգիւմ ամենէն հոգալիպ տեւարանաց մին կը ներկայանան։ Այսպիսի շքեղութիւն չպիտի տեսնեն երբեք անոնք որ սկսնաւոր են Տիւղերական ժողովոյ հարց թափելին, որ Եկ հոգի սորբ՝ տալին երկնապաշտիկ նուազայն ընկերակցութեամբ՝ զէյլ ի ժողովատեղին կը յաւաքանար։ Այն հոգիւմաղաւան ժողովուրդ հոն իր ներկայացուցչն ունէր, Հիւսիսային Ամերիկէն սկսեալ մինչև Արեւելից վերջին ծայրերը։ Այսինքն, որոց զէյլ վնձ անդորրութիւն կ'արտայայտէ, առաջնական քարոզիչը, իւր երկար մօրտաքով քով քով կը քալէին Անգլիացիոյն Գերմանացիոյն ու իտալացիոյն, որոց զէյլը ներքին ու ազգու տեւիլ մ'ունին։ Ներկայացուցիչներն համարէն աչաց առջև կը հոգնէր զերջ զիստ մը անհուն։ Եւր չորք բազմեցան ու Պապն աւուր պատշաճի սաղմոսները երգեց, ժողովոյն տեւիլ ի յուշ կ'աճէր սուրբ Օծման այն հիւսնալի որմանկարը, որ նոյն իսկ Վատիկանաց մէջ է։ Բիւր սրտայնղ ծայրեր խառնեցան զբեղ Աստուած գովաբանեմք երգին, որոց սքանչելի նուազակցութիւնը, Միւշէ Անմայ կրկին դմբէթներուն տակ շնչելով կարծես հին աւանդութեան արձագանքն ու արդի եկեղեցւոյ ծայրն

էր միանգամայն։

Եւ սակայն այս ժողովը որուն այնչափ եռանդեամբ կը պատկերն ի Հոգիւմ, և որ այնչափ մեծաշուք հաղթանքներով կը տեւէր, հոռուական կրօնի էն ծանրախիշո ճշգրտած ամենիւն մին կ'այտնէր։ Արհաւարեւր այն պահուն կ'ուր յորում ազգի ազգի պարագաներ վտանգը ևս քան զեւս կանցնէին ժողովոյն սկզբնաւորութեան օրը տեսնուած համաձայնութիւնը չէր կրնար ըստ բաւականին ծածկել զպաշտարաց ու միտմանց խորին տարբերութիւնը, մանաւանդ անդիմադրելի հրատարակութեան ժամանակի մը մէջ, յորում ըստ բանից Աւետարանին, ամենէն աւելի ցած ձայնով եղած խօսակցութիւնը տանեաց վրայ կը քարոզվին։ Եւ մարդարէ չեմ. շատ կարելի է որ միւթ ինն յաղթանակէ, և ժողովը նմանի այն երգեհոնաց, որք խառն ի խառն նուազներով կը տարին վերջապէս կատարիալ ներգաղնիւթիւն մը յօրինու համար։ սակայն զեւս հասած չենք այդ երջանիկ վայրկեանին որոյ անվերջով պէտք է սպասենք անոնք, որոնք ժողովոյն յատուածուած ներքինիւ ըլլալուն հաւատով, չ'ունին և ոչ իսկ իրաւունք անհանգիստ ըլլալու։ Ապահով եղող եպիսկոպոսներ քիչուր են։ Եւ ծածկոցն մասին մէջ կը գտնուին անոնք որ անդրդ վտանգելով ստոյղ յաղթանակի մը, յոյժ տրամադիր է կանխաւ Աստուածային նկարագիր մը տալու իւր կարծեաց։ այլ Գրանտային ու Գերմանիոյ եկեղեցեաց մէջ, այն երկրներուն մէջ՝ յորս ուսմիկ կրօնամիտութիւն կամ խորհրդաւոր ստորութիւն մը չէր ազատութիւն, հոռուական կրօն

նից աղնուողոյն ներկայացուցիչք անձկութեամբ դէպք ի Հոգիւմ կը նային չափազանց տաղնապար մը, որ լուսստոր կրօնասիրութեան մ'արդիւնք է, ամբողջէն զատ բան չեն համարձակիր յուսալ ժողովէն։ Եթէ աւել չ'ըլլայ, այսինքն եթէ վարդապետէ, կախ խնդրոյ վրայ վճիռ հասանէ աներկիւմ, գիտեն անոնք թէ ինչ ազգայնութեանց տակ պատգամներ պիտի արձակէ անի։ Այս յայտնի կերպիւ աւոնց հրատարակած անհաճական ազգարարութեանն ինչպէս և լուրիւթեանն։ Այս գոտ է իրաց ճշմարտութիւնը սքողէ։ Այս է ճշմարտութիւնը և ոչ այլ ինչ։ Ասիկա լուս, Վատիկանաց ժողովոյն համար պատրաստուած խնդրոց ցանկը չպատկանիր լոկ կրօնական խնդրոց, որոց վրայ անձուտ են կարծիք։ այլ կըսեն թէ իրեն պիտի յանձնուի ընկերային բարձր իմաստասիրութիւն մը կազմակերպելու ծանր պաշտօնն ալ, իմաստասիրութիւն մը որ եկեղեցւոյ և պետութեան առնչութիւնը պիտի կարգադրէ։ Այս նոր ազգիւր մըն է յուզման՝ անոնց համար, որք ըստ նոր կրօնաց կ'ապրին, և որ չեն կրնար այլ օրինակ դրութեան մը հետեւել։

Ամենայն մասամբ, Վատիկանաց ժողովը խիստ ծանր լուսնալ զէյլ մըն է, որոյ արգասիք մեծ պիտի ըլլան թրեւս քան զամեն նախատեսութիւն։ Հարկ չէ վախճանը զիտնալ անոր ծանրութիւնը չափեւ համար։ Իսկ մանաւանդ այնպէս կը կարծեմ թէ լուսազոյն է չըլուտալ, բոլոր կարեւորութիւնը ըմբռնելու համար։ Վերջնական արդիւնքը մոռացութեան մէջ պիտի թաղէ շատ

(1) Տես լրագրոյն Գաղղիացի քիւրք։

պահանջելու և առաւ, բայց և այնպէս պարտաւորեցաւ փոխառութեան դիմել իւր գանձուն գատարիք լինելու. իսկ համար : Սակայն 1866ին, Բրուսիան կէսը միայն ունէր հիմնական զօրութեանը որոնք դէմ կը դրարունչի Գաղղիային, և իւր դէմը եղած թշնամին՝ Գաղղիոյ չափ զօրաւոր չէր : Ուստի յայտնի է որ, եթէ այն կարճատեւ պատերազմները այնքան բազմաժամ եկան, այժմ իւրաքանչիւր պատերազմող տէրութեան զոհողութիւնները մեծազոյն յոյժ պիտի ըլլան : որոյ դուրսը դրեթէ կը լինանայ թուով նշանակելու : Յիշեալ իւրաքանչիւր տէրութեան բարւաճութենէն ի սկզբան առումաւն 25 միլիոն լիւա սթէրլին որոշեցին ամեն մէկը և այս ամբողջութեանը սկզբնաւորութիւններ պիտի ըլլան : Միմիայն բաղդատական դէպք մի զոր կը նայէր գտնել Նաթիկայի համազգային կոխն է : յորում Հիւսիսային գաղափարութիւնը՝ որ հաղթել թէ կը հաւատարի Գաղղիոյ կամ Բրուսիոյ : զինուոյ ներքեւ ունեցաւ 1 միլիոն զինուոր, որոյ համար տարին 200 միլիոն լիւա ծախք կընէր : Կարելի է թէ Գաղղիոյ և Բրուսիոյ զինուորական բարեկարգ տնօրէնութիւններ ընդ այս ծախսը մէկ մասը խնայուի, բայց և այնպէս Եւրոպայի մէջ 1 միլիոն զօրք պահելու համար տարին հարիւր միլիոն լիւա սթէրլին ծախք երթալիք էր : որ ընտք քիչ գրած կը լինէր քան թէ առեւի :

Գաղղիոյ և Բրուսիոյ մէջ եղած այժմեան պատերազմը շատ նշանաւոր և յիշատակաց արժանի պիտի ըլլայ զօրականաց թուոյն բազմութեանը պատճառաւ զոր երկու կողմէն պիտի հանեն : քանզի երկու պատերազմող տէրութեանց զօրքը մի կտիւղ հաշուելով, զրեթէ երկու միլիոնի պիտի հասնի : այնինչ այս դարուս սկզբնաւորութեան ի վեր տեղի ունեցած երեք յաջորդող մէջ ամենին այսպիսի ահագին թիւ մը չեմք գտներ, ինչպէս կը տեսնուի հետեւեալ ցուցակէն :

Մարեմիայի պատերազմին մէջ 1806ին, մէկ կողմէն 28,000 զաղղիացիք կային և միւս կողմէն 30,000 աւստրիացիք, ընդ ամենայն 58,000 զինուոր, և երկու կողմէն սպանեւոյց և վերաւորեւոյց թիւը 13,000 հոգիի հասաւ :

Լեւոթելիցի պատերազմին մէջ 90,000 զաղղիացիք և 80,000 աւստրիացիք ու Ռուսք կային, ընդ ամենայն 170,000 հոգի : որոյմէ 23,000 անձինք սպանուեցան կամ վերաւորուեցան :

Իսեայի մէջ 100,000 զաղղիացիք մէկ կողմէն և 100,000 բրուսիացիք միւս կողմէն կը գտնուէին : և ընդ ամենայն 200,000 զօրականք էին : որոյմէ 24,000 հոգիին սպանուեցան կամ վերաւորուեցան :

Վալիամի պատերազմին մէջ 150,000 զաղղիացիք և 130,000 աւստրիացիք կային, ընդ ամենայն 280,000 զինուորք : Լսոնցմէ սպանեւոյց ու վերաւորեւոյց թիւը 24,000ի հասաւ :

Պարտիսիայի մէջ մէկ կողմէն 125,000 զաղղիացիք և միւս կողմէն նմանապէս 125,000 Ռուսք : ընդ

ամենայն 250,000 հոգի էին : Սպանեւոյց և վերաւորեւոյց թիւը 80,000ի հասաւ :

Լեյպցիգի պատերազմին մէջ 150,000 զաղղիացիք կային և 80,000 գաղղիացի զօրք : ընդ ամենայն 130,000 հոգի : որոյմէ՝ այսինքն երկու կողմէն 50,000 հոգի սպանուեցան կամ վերաւորուեցան :

Վալմիլի մէջ 68,000 զաղղիացիք և նոյնչափ անգղիացիք կային : որ ընդ ամենայն 136,000 հոգի կրնէ : Լսոնցմէ երկու կողմէն 14,000 հոգի սպանուեցան կամ վերաւորուեցան :

Սոլֆերինոյի պատերազմին մէջ մէկ կողմէն 135,000 զաղղիացիք և աւստրիացի զինուորք կային և միւս կողմէն 136,000 աւստրիացիք, ընդ ամենայն 271,000 հոգի : որոյմէ 27,000 զօրականք սպանուեցան կամ վերաւորուեցան :

Վէնիցիայի պատերազմին մէջ 200,000 բրուսիացիք և 200,000 աւստրիացիք ու սպանուեցան զօրքականք կային, ընդ ամենայն 400,000 հոգի : Երկու կողմէն սպանեւոյց ու վերաւորեւոյց թիւը 28 հազար հոգիի հասաւ :

Փարիզէն դուրս նամակի մը մէջ կը կարդաւք : Գաղղիոյ կառավարութիւնը ամեն կերպիւ կաշխատի իւր բարեկամական կապակցութիւնները հաստատուն պահել Եւրոպայի հետ և անոր համակրութիւնը՝ եթէ կարելի է : Զեռք բերել : Ժուրնալ Օֆիսիէ կը խոստանայ անհրաժեշտ օրակիւրը այս նպատակաւ գրուած ընդարձակ յօդուած մի կը պարունակէ : որ պատերազմին պատասխանատուութիւնը մասիւ աը Վիզմարք կ'ունի վերայ կը ձգէ :

Պէլէրիպի Գաղղիոյ հետ միաւորելու համար՝ մասիւ Վէնէնէն թիւրի գետնային ձեռք առաջարկուած զաղղիք գաղափարութիւնը ոչ սակաւ զայն կը լրացնէ պատճառեց Եւրոպայի պաշտօնատարաց վերայ : Թեպէտե Եւրոպայի գետնային Գաղղիոյ ներկայացուցիչն էր ի Վերմին, կըսէ թէ մասիւ Վիզմարքին թեւադրութեամբ՝ այսինքն թէ անի զօրեցեց և ինքը զրեց նոյն գաղափարութեան ծրարիւրը, սակայն զիարգելիք անհրաժեշտ թիւն թիւն անհրաժեշտ և անհրաժեշտ և անհրաժեշտ և անհրաժեշտ մի ըրած է իւր ձեռքովը գրուած այսպիսի թուղթ մի Բրուսիոյ կառավարութեան քով թողուլ : Ստղդ է թէ Գաղղիոյ այս անհրաժեշտ գիտատուութեանը համար՝ Եւրոպայի պաշտօնական կերպիւ բացատրութիւն մի չը խնդրեցին, բայց յիշեալ աղղիին հասարակաց կարծեաց առջև Գաղղիոյ կառավարութեան համարումը մի ծաղիւն ակարացաւ :

ԱՂԳԱՅԻՆ

Դաժանակէ մը ի վեր Քրեաղաճի մէջ Միջառատ սիրաց ընկերութիւն մի հաստատուած է, որուն բաւականաւ աստուածահաճոյ : Նորասկը՝ իւր անունէն

զիցոյ՝ ոչ զանազան հակամարտութեանց մատնուած : Կուստեցի է նաեւ մեզ թէ ինչպէս եկեղեցիոյ այն մասը որ մոկեղնարար բայտաճակ իշխանութեան թեկն կ'առնէ՝ չ'ըտ իր նպատակին կը ընդ միայն ամենամեծ թշուառութեան կրօնից և արդի ընկերութեան : Եւ զի գետ իր յայրմանակի զգոյն համար չէ (1), կարելի է ապաքին իր միտմունքը հաղորդհաղ ըմբռնել : Ասի պատեճ մըն է մենիկ գիտնալու թէ ինչ կը իրարի և ինչ կը յուսայ :

Այնպէս է Տիեզերական ժողովոյ համար ինչպէս խօսքորանայ (բարեմ) : Մի և նոյն բարը իրարմէ շատ տարբեր հաստատութիւններ կը բացատրէ ըստ տարբեր ժամանակաց : Բն մը չէ փոխուած այնչափ՝ որ չափ այն մեծ ժողովները, զոտնք անփոփոխելի աւանդութեան պահպաններ ցոյց տալ կուզեն այսօր : ասոնց վրայ կարելի է ձեռն դրուի մը գրել, և յաւելուլ զայն Պօլիէի Պոլիսիսքեանց պատմութեանց : Մենք կանգ առնուլ չենք որդի առաջին ժողովոյ վրայ, որ Երուսաղէմայ աղքատի կ'ստացի մը օձ տեղի ունեցաւ, որ խիստ քիչ կը նմանէր սրբոյն Վերապի Տիեզերական ժողովոյ սրահին մէջ տեսնուած պատկերին : Արեւի թէ նկարիչը մասնաւոր լայն տեսած է, որով կը յաճ է վեր նաւորնը փոխել ի ժողովարան կարգինաւոյ, ընդ նա :

(1) Ընթերցողը հարկաւ կը յասկըցայ թէ այս աղաւաղասիրութիւնը Պապին անձնակաճ անձնաւորութեան հրատարակուելի յառաջ գրուած է : Ծ. Խ.

յայտնի է : հետեւաբար յիշեալ ընկերութեան ջանքը անշուշտ պոկութեան և քաջաբնութեան արժանի է : այսու ամենայնիւ ցաւով սրտի կիմանալք թէ Քրեաղաճի Միջառատ սիրաց ընկերութիւնը՝ նոյն քաղաքին քահանայէն և անոր փոքրաթիւ կուսակից, ներէն արդեւքներ և զժողարութիւններ կը տեսնէ : ինչպէս որ կը յայտնէ հետեւեալ նամակը՝ զոր անցեալ շաբթու ընկալաւ ի յիշեալ ընկերութեան :

Քրեաղաճ, 6 Օգոստոս 1870 :

Յարգոյ խմբագիր Սրբապետ :

Լրագրաց մէջ ազգայնոց յառաջադիմական ջանքերը ի վաղուց անտի կարգաւորվ մը և քաջաբնութեանը նոյն ազգասիրական շարժին մէջ մտնել և ազգային բաւարարական ու մոտարակաճ զարգացման մասնակից ըլլուլ կարելի եղածին չափ : Եւ իրօք՝ առկայ քանի մը տարի յառաջ Քրեաղաճի Հայ Ժողովրդական Կոմիտէ շատ բարի էր : այսինքն զարմանալիս արտակարգութեան և յառաջադիմական մէջ էր, եկեղեցի նկարագրուածութեան մէջ կը զգտնուէր և ուր չ'ամեն ազգային գործերը յաջողութեամբ և ըստ արժանւոյն կը տեսնուէին խնամօք և գործունեաց հոգատարութեամբ անձապատիւ Յովորապետի Քարախաշատութեան : Բայց Կեսարայի տէր Սարգիս անուամբ քահանայ մի, որ քանի մը քաղաքացի մէջ խոտովութիւններ հանելու պատճառաւ ձաժուել էր, զժողովարար հասաւ ի Քրեաղաճ : որուն Հայ Ժողովրդը ոչ զարմանալիս ըլլալով՝ զժողովարար անոր ծիրութեանը վերայ և ընդունեցաւ զնա : Սակայն այս քահանայն շատ չանցած սկսաւ իւր խոտովութեանը լրջութիւնը ի գործ դնել և անխառ կերպիւ անդադար հակառակել յիշեալ Յովորապետին հետ, որ վերջապէս չ'կրնալով համբերել հրաժարեցաւ ազգային գործերէ : Այս հրաժարումի ի վեր ազգային բոլոր գործերը վերջին ատարման վէջ վիճակի մէջ կը գտնուին :

Այս զժողովը եղելութեան պատճառ ըլլալէ ետեւ, տէր Սարգիս քահանայն հիմա ալ ժողովրդեան մէջ ալ և ալ խոտովութիւններ սերմանելու ձեռք գործաւ : Ինչո՞ւ հասաւ : Լուսնի անապատ, ինքնաշատն և բարկափրտ անձ մըն է և ամենեւին հաստատաւորութեան չունի : Այսօր մէկու մը հետ կը լրարկանայ, կը լրարկուի, ու հետեւեալ օրը անոր հետ կը շարժուի և ուրիշին հետ կը շարժուի : Վերջապէս այս քահանայն այնպիսի անձ մըն է, որուն ոչ բարեկամութեանը և ոչ թշնամութեանը վերայ կրնայ մարդ մը վստահել : Հետեւաբար ինքն է պատճառ ժողովրդեան երկպառակութեանը և ազգային գործոց երեսի վերայ մնալուն :

Իւր խոտովակի բնաւորութիւնը այսքանով չբարեկամութեանը, յիշեալ կեսարայի տէր Սարգիս քահանայն այժմ ևս կաշխատի 17 ամեկ ի վեր հաստատուած Աղաքատարաց ընկերութիւնը կործանելու : Ահա տարի այս հոգեւոր հովիտին իւր ոչխարներուն վերայ ունեցած հոգը : որ փոխանակ ժողովրդեւ կը զրուէ : Ո՞ւր ինչ յայն զգտնութիւն մասնաւոր եկեղեցականի մը համար՝ այս պիտի բարեկարգուի և ողորմած հաստատութեան կոր

խաղաղութեանը կուսին : Այս պարագայները որ ի զիր չեն տեսնուած, կը տարկուի սրբոյն Ղուկասու պատմութեանը : Այլեւ եկեղեցական պատմագիրք նախիկ է կեղեցիկ ժամանակագրութեան հետ այնպիսի վարկած են յաճախ ինչպէս նախիկ միապետութեան պատմագիրք մեր պատմագրութեանց հետ կը լրարկուին, երբ զՅատուածի Լուի Ժ. ի պիտ թաղաւոր մը կը ներկայ նայանք : Առաքելաւոր այնպիսի են նկարագրուած իրեն նկատ ըրած յԵրուսաղէմ, խոր զգոյն, եկեղեցական վարդապետութեան վերաբերեալ վճիռներ հաստատուելու արդի քահանայապետաց վճիռներուն նման : Ընդհակառակէն, ոչ ինչ այնչափ ըստուարին և ինքնաբերական զաճ է որչափ Երուսաղէմայ գոմարումը որոյ անդալտալին ժողով անուոր : Այն ատեն խիստ ծաւր խնդիր մը կար ի մէջ : Հիմնականութեան ի Քրիստոնէութիւն՝ և Հրեութեան ի Քրիստոնէութեան դարձուցիւր մէջ հարկ եղած անհրաժեշտ պէտք էր սահմանել : այդ երկու տեսակ անձինքն ալ Հրեայն տարարութեանց ենթարկելու էր, թէ կարելի էր որ եկեղեցի ազատ բողոքական սինակիլին : Այն իրարու մէջ Քրիստոնէութեանը ազդեւ ինքնիքն : Այս ճշմարտ է թէ Երուսաղէմայ եկեղեցին արդի մասնակից եղաւ վիճարար նութեան, և թէ ոչ որ խիստակն նախագահեց : Պօղոս, որոյ առաքելութիւնն ընդունուած չ'ը տալուին, և Յովորապետի Քրիստոնի, որ առաքելաւ չ'ը, ոչ գոյ մարման մէջ հզորացին ձայն և ազդեցութիւնն ունեցան : Խնամատութեամբ ողորմեցաւ միջին պայման մը,

Ճանաչալը փափաքիչ և տշխատիչ :

Կապույտներ, յարգոյ խորադիր, ձեր պատուական
թերթին մէջ ներկայ նամակն անկիւն մը շնորհելու
բարեհաճիր :

Ա. Գղամբ Ա. Ղրատասիրաց ընկերութեան
'ի Քրքաղան :

Ըղէք անդրիոյ ազգային Վարչութիւնը հետեւեալ
նախկը յուղարկած է միջի հրատարակութիւն ։

Աղէքսանդրիւ , 6-18 Օդոսսու 1870.

Յարգոյ խմբադիր Եղշար-ն :

Երբուսալէմայ Ս: ին հանդիսին Հիւնիս ամենայ թր-
ւոյն մը ջ մեծապատիւ Հակոբեան Ռապուբ աղային
կողմանէ առ Նշապի Վատրիարքոն ուղղաւ՝ քաղա-
քաւարօքն գրոյ մի պատճէնը եւ նոյն նամակին վրա-
յօք Ս: Իրաքանութեան բրած անպատկառ խորհրդա-
ծութիւնները անհնելով ցատկաւ, որ Նշապի
Վատրիարքը հայհոյիչ բերնով մի խորոզինոյն կրկոյ-
տառակէ աշխարհիս լրութեան առջեւ եւ ասով լիեցեա-
կը յուսոյ վհասանցին զմեր Մոսջուսք գերաւ Ս: Եւ
բոյ սրբազանը իւր նախանձն լի քնախն ու ջ, եւ պա-
ղեցին Ռապուբ աղայի աղբասիրական եռանդք:

Հայկորեան խաչուր աղան բաական ժամանակ
ի վեր ազգային գործիւ քաջութեւ ըլլալով այս
վերջին անգամ Հանգույեալ տիկին Բարիդին թե-
րեքէին բացուած օրը մեր կրկին աղաչանք ե թա-
խանձանքը հրախիւցիւնք գնա որ գնէ կապի կար-
դացուած միջոցին՝ իբլե ունիւնդիր ներկայ գտնուի՝
Լճմկըցաւիմք արգարե եր մեր պատճառաւ Խ շե-
խայտառակ , օտալարցիվարի ե անհիմն գրաբարոն-
թեանց տեղի տրուեցաւ : Լսուե ամենայնք ոգհ ե-
ղանք միանգամայն որ այս նաժական պատճառաւ հա-
սարակութիւնն եբցաւ Լսայի պատրիարքին որ առ-
տիճանի յարդ ունենալը ե խորհրդածութեանց հե-
ղինկիւն ինչ անկիրթ անձ մը ըլլալը ճանաչել .
որ աշխարհականի մը անդամանվայիլ բերնով իբրե-
վիրիստոսի աշակերտ՝ հաւատացիալ հօտին յիշոց
կարգեալէ մեր սիրտի Լոաշնարդին աշխարհ, Բեյխա-
նէճի ե պօղ-ձի ըսեալով Գըլ-Ինէր Ժարալ կըսէ ,
գլմողըվորդը աւանդաւ կանուանեմ ե վսեմա : Կուպար
փաշային ե առոր առանձնայարք փոխանորդին Գըլ-
լիբ , Եփեպիլ , անգիւն , աւանապ , պիլի ե Եայնը Ը-
սե լով՝ նոցա պատուաւոր անուանքը արատաւորեւ լու-
կը յանդգնի . որոց ազգասիրական գործքերը ե Լս-
տուածահաճոյ առաքինութիւնները՝ բարոյականո-
թեան դաս մի կրնայ ըլլալ Պատրիարքին :

Երբուսադէ՛ր միաբանութիւնը 'ի սկզբանէ՛ն առաի
րբէն նպատակ ըրած է մեծա. Հակոբէան եղբարց
դէ՛հ չարախօսելով հրդարաբլլել են անոնց վէհանանա-
բար պահած արհամարհական լուծիներէ առիթի՛ քա-
լելով՝ ամեն անգամ որ միաբանութեան ինչ իրչանո-

և առ Էֆէզիցիս գրիուեցաւ յոնուին «ստաբիւր», ստաբիւր
ուրեք և հարարցն՝ Էփեսոսբեաւ Էրօնեմիան ընկերաշատս
Սիւն Էր Կոստան :

Յաջորդ դարուն մէջ՝ Տեկերտիան մտով տեղի չու-
նեցաւ ։ Բ. և Գ. դարերը Եկեղ'ց ն երբեք հասարակ
կեդրոն մը չունեիր ։ չունիր ինչ որ ամեն վարչութեան
նպէս է, կեդրոնացումը անմահով էր իրեն ։ Այստեղն
այն էր որ վարչութեան մը ներհանումն էր անի ։ Կապիտ-
ալիզմը ընկերութիւն մըն էր, որոյ մ'ո թիւնը գլխաւորա-
պէս ան ու զօրմարտական է ։ Համալսան եկեղ'ցի-
ներ կային ։ Եկեղ'ցի Սրբեկ'ց, Եկեղ'ցի Արքիեպիս, Ե-
կեղ'ցի Հոտիմայ և Գաղղիայ ։ Անոնք եկեղ'ցի իր մաս-
աւոր տիպն, իր յատուկ դասագիրք թիւնն, իր տառն-
քնն սովորութիւնքն անէր, թէ՛ անոնքն ալ վարդա-
պետութեան ու կաղ'անկրպոթ թեան միարան ։ Հիման մը
որոյ հաստատուած էին, և միահաճաւ կրօնքովին ինչ
որ Քրիստոնէութեան ուղղոյն հակառակ էր, զոր որի-
տակի կնիւղ՝ իր բոլոր այլապան ու այլապոյ՝ ձեւերովը
հաստ հաւրդակցութիւն կար մէջ՝ քրիսն, ի որին ու զոր
անուրի համաձայնութիւն ունէին ։ տակոյն մեծ էր աղա-
տութիւննին ։ Յաւանք խոնո մարտիրոսին ու իրենեայ
մէջ եղած վարդապետական տարբերութիւնը տեղեւոյ
նն Ալեքսանդրիայից՝ Վիմեն ընդարձակ ու վաւերուն
անմարը շէր կրնար ի բանալ փակուիլ այն ճշդիկ ձեւե-
ուն մէջ՝ որը հոսկի էին Արեւմտեան եկեղ'ցիոյն ։ Հե-
տադիմութեան զեմ՝ եղած վէճերու մէջ՝ յաճախ մո-
ղովց կըրթնէին որ որդեան ։ այլ այդ ժողովները տեղա-

գործը բնթողացի գէժ աղղղովն յուղմունք մի կրծագիլ, միաբանութիւնը անմիջապէս կրսէ թէ սկզբնապատշաճուր ֆիսիոքնանք են. ինչպէս այս աղղամ ևս լնտուածաժողով վարդապետին ապօրինաւոր ընթացքը՝ ընդհանուր եղկապահայոց պիղծութեան և զայրացման տեղե տալով, լնչքսանդրոյ աղղային ժողովը փութացաւ ի պաշտօնէ բողբոքել Լնտայի պատրիարքին խնայց նա՝ ինչպէս ըսինք, թշնամական կիրքով միւսչն թնպուր աղղային նամակը չբաժարակեղծ, ժողովոյս ֆիսիոքն 1) թուակննով առ ինքն խրկած գրոյնն 2) չբաժարակութիւնը զանց բրեւէ, որուն համար կրխնդրուի ձեղմն յիշեցնել նմա, որ նոյնին վրայագ ալ իւր անձսոնի խորհրդածութիւնները բնեկու հաճի : Լնչուռեկէր, յարգոյ խմբագիրը, մեր անկեղծ յարողանքը, որով քնամք, ևսպն :

Բզդային ժողովոյ անդամքս ,

Գեորգ Եսայան, Սիմոն Մ. Ճամբեան,
Մարգար Գրիգորեան, Մեղիկոն Հալսմեան,
Յարութիւն Պողոսեան:

ՅՐԻՆԱՆԻՈՐ ԴԻՏՈՂՈՒԹԻՒՆՔ ԻՆՉ

Մատթ. Կրօնագրի 1 թուղթի մեջ եղիպոտական ազգային խնդրոյն շրջադէպերի մասին յայտնուած մի կարգաւորում էր. որուն հեղինակը զձեռնարկեալն մեծապատիւ եղաբարձը դատաւանակու և պարտաւելու գիտաւորութիւնով անոնց աշխատիւր բարոյական և նիւթական զգուշութիւնով մի կընծայէ՝ յորմէ իւր նպատակին հասնակը ներդարմութիւն մի կընծայի, այսինքն անոնց անձնական արժանաւորութեանց ու ազգասիրական ջանքերը գովելու մի է Ստոյգ է լէ յիշեալ յօդուածոյն հեղինակը կըսէ լէ այս զերազոյն զօրութիւնը՝ բոնութեան արդիւնք մըն է. սակայն սոյստիւի զրոյարտութիւն մի չկրնար հաստատուիլ ներկայ լուսաւորեալ ժամանակիս մէջ. յորում ազգային սահմանադրութիւնը մէկ կողմէն և իշխողութիւնը իշխանութեան ազատ կառավարութիւնը միւս կողմէն անգործադրելի ըրած են զբոնութիւնը ։

«Դպրատան աշակերտն զորքերը, կրակ յորդա-
ծոյն հեղինակը, ֆակտորեանց տիրապետութեան
տակն են» թէ՛ յայտնադէտ եւ թէ՛ ծածկապէս «Դպրա-
շարժմամբ ամենայն ինչ կը շարժի, նոյա դրամամբ
ամեն ինչիւր կը յուզուի, նոյա միակ կամբով Լեւոն
նորդ կուզուի կամ չուզուի, քահանայ կը դուրս կ'ու-
րէ հանուի, ուսուցիչ կը պաշտպանուի կամ կ'ստորո-
ւի։ Սիով բանիւ, Լեւոննորդէն սկսեալ մեզի
մակուշը, հարուստէն մինչեւ աղքատը, ով որ ֆա-

(1) յս նամակին օրինակը, ինչպես նաեւ Աստ-
նաժառուղի Վարդապետին եղած ազգային սրտշո-
տաւոր հարցադրարձին արձանագրութեան օրինակը
նորարկած են մեզ. զորս լրագրութն յաջորդ բռնակ
խիւն քրատարակեմք :

ան էլին, սիւնաշարք այլ ո՛չ Տիեզերական ժողովք, և
ուրեք անխաղախանութեան պահանջներն ունէին,
նոյն կարի աշտարակն առնոյն ապաշտոյ մէն է Այս-
ոյ եկեղեցեայ մէկ սիւնաշարին որոշումը, զՕրդինէս
սարկու առ խերիզէլ Բոսորան, որովորդի հառ-
կէ զա՛մ ծանր համարում վարդապետական սղի մը
այս ։ Այս Օրդինէսը Աղէքանդաղէ կայսկոպոսէն
ստ. պարտում էր, այլ Ասիական եկեղեցիք զրկա-
ւոյ ընդունելէն զանի ։ Այնք չէ որ աստուածպետա-
ն քաղաքնայ իշխանութեան տեսարանը այս փառա-
շարժեալ կապուեն Քրիստոնէական մոսածութեան
շատութեան, և կրօնական բառութեան առաջ մը
սկսածելէ ազգաբանութիւն յերիւրէն. անգրանի-
ւան լրատուչք ապատութեան կընէրարիւրի, ան-
հրաշարկ, և Օրդինէսի պաշտօնին արգիւնքը կը
տա՛ն թէ վատաշտութեան արձանի անձ մըն էր անի-
ւորինուր վճարա՛նութեամբ հանդէպ զԵրեւզըն
չ յառաջ յաջողեցաւ Օրդինէս ուրիշ բանալցու-
նեաց մը՛ աք համուկ զայլ Հերետիկոս, որոյ զմ-
կնութեան նոյն կիւղեցեայ սիւնաշարին հրամանաւ ։
Ինչո՛ւր ապրւեւ վիճարկեաց, կըսէ Եւսէբ'ոս, մինչև
սրտատրից զընձվէնայ՝ իրենց մեղադրանի ուրանը՝
ոռնա՛նք թէ այս սիւնաշարներուն մէջ բազմաշ կայկո-
ստունք իրենց եկ'ղեցւոյն ժողովրդեանը ծայրով ընա-
ւած էին, և մատակտական իշխանութեան մը կամօքն
ւաքուած ծերակոյտի մը շէր նմանք երբէք ։

(Պիտի շարունակութի :)

կորեանց կամակատարն է՝ ասպանով է Նշխարոսի և
Ղըգսառի բռնութեամբ, իսկ եթէ կամակատար չէ, միշտ
վրանից կորկաւք՝ կայ իւր առջև»։

Ինչպէս վերոր քսինքս, այժման լուսաւորեալ և աղաս ժամանակի մը ջ աշխարհի բարոյական և նիւթ լծական դերակոյն զգուծի մի ուրիշ կերպիւ չկրնա՝ ձեռք բերուիլ, (եթէ իրօք Յակոբեան մեծապատիւ էրարք աշխարհի զօրութիւն մի ունին), բայց միայն աղղատրական անօրէնութիւններով, լի հասնական բարեկործութիւններով, աղղողուալիարդարքութիւններով և սիրելի յոյժ ըլլալով յաշ ժողովրդեան։ Այլմէ Յակոբեան մեծա, էրարք այս անեւ գովիլի յատկութիւնները ունին, որ կարողեղած են ՚ի գործ զնեւ զգեարդօր զօրութիւնը որ կընծայուի իրենց։

Իտարեալ յաղուածոյն հեղինակը խիտ լիկմեա մտտիծեմք ծանր զըպարտութիւն մի կընէ Յակոբեան մեծա, եղարք դէմ, յառաջ բերելով լիէ երկար ժամանակէ ՚ի վեր աղղային կարուածոյ կըտրաւանաւաւանց համարատուութեան (Բայց այս զըպարտութիւնը շատ դիւրաւ կըհեքքօի յամիթ զըպարտողին) հրաւիրելով ողջամիտ աղղայինները որ երկրորդ անգամ աշխէ անցեն Աշխատար 853 թիւը, որ անցեալ ամիւս Ատրաի 1էին հրատարակուած է, և որուն մէջ Յակոբեան մեծա, (Բայց որ աղղային ընդարձակ մէջ սեղեկայիրը կըտեսնողէի, Այս սեղեկաղղով յիշեալ աղաս՝ փոխանորդութեմք վնեմա, Երաւար փաշային քանի մը տարին ՚ի վեր ՚ի գործ դրած աղղային իւր հողարարձութեան համարը մանրամասնարար կուտայ ՚ի մեծ գօհութիւն աղղային ընդհանար ժողովոյն որ յատկապէս այս խնդրոյն համար զումաքուած էր Աղղեքանդրիա՝

Ընդ այս յայտանի ստորութիւնը բաւական է աղա-
ցոյցանելու թէ ինչ արժէք ունին յիշեալ յօդու-
ածոյն հեղինակին միւս զրոյցածնեբր թէ՛ ի մասին
հասկոբեան մեծա . հղբարց թէ՛ դերա . Սեւրոս-
հայկսիպոսին նկատմամբ . Եւորին Սրբաշնութիւնը
Լեզիպոսոսի Հայ ժողովուրդէն ընտրեալն նոյն երկ-
րին իշխանութեանն ճանչուած և ընդունուած ու
ազգային լրադիրներէ և նոյն իսկ Այն ամադրէն
Լեզիպոսոսի Եւաջնորդ անուամբ յիշուած հոգևոր հո-
գիւն է . սիրելի հանգիսայեալ առաջի բարձրապատիւ
Խրատիվին և իւր արտաքին գործոյ տեսուչ վսեմա .
Եւուպար փաշային , նմանապէս յաջա իւր հոգևոր
հօտին . ուստի անոր առաջնորդութեան օրինաւո-
րութիւնը այժմ վերստին վէճի ներքե 3 պեւ և ե-
ղիպասհայոց վերայ կերպիւ ի իբ բոնութիւն բանե-
ցրելու գիւ՝ (թէ և դիրին բան չէ ,) այս ազգաշնաս
Թեալգրութիւնը՝ կրսեմք , յօդուածոյն հեղինակին
Թեթիւ ամուսնութեան և շարասրտութեանը ապացոյց
ըրն է . Եայց մք Կ . Պոլսոյ աշղային կեդրոնական
Եւաշնութեան հեռատես կենդաշղախութեանը և
սիննա . Խորիման Խ . Պատրիարքին ազգասիրական
նոյնութեանը վերայ յայտերնիս հաստատ է , որ
դիտի զդոշանան հիլպատահայոց ազատասէր զպաց-
ուանք վերաուրիլէ և մանաւանդ աշղային բարերար
սիննա . Եւուպար փաշային սիրտը նեղացնէ և ԵՄԼ
թէ՛ ընդդէմ սահմանադրական իրաւանց և ընդ-
դէմ մեր անկալութեան , յօդուածոյն հեղինակին
անդամուսնութեամբ ցոյց տուած շաղիղը բոնուելու
լլայ , տարակոյտ չիլայ թէ ազգաշնաս ծանր դէպ-
ք իսկ անդիլ դիտի տրուի : Ուստի հօրի կըհամարիմք
սիննը պատեղ յիշեալ յօդուածոյն վերջնական
սպըլ . « Իր ունիցի անաջն լսելոյ , լուսնե »

Աղմարտանքը ունի :

Հայրենական Զինյի կերակի օրը կ' Պօլտոյ Միջապիղը Հոիփսիմանց վարժարանին աշակերտուհաց տարդեալաբանութեան հանգէսը՝ ամեն տարուան առաջին փառաւորութեամբ կատարուեր է 'ի ներկայութեան երկու սեռէ բաղկացեալ բաղմամբիւ նշխարականաց ։ Հայրենական աղգային վարժարանը՝ որտաւորինի է 'ի վեր հայկազուն խնամակալուհիներէն անկնայց հոգատարութեամբը կըկատարուի, ոչանաւոր հանրիսացեալէ միշտ իւր բարեկարգութիւն և իւր բարեյաջող արդեամբը թէ՛ հայերն, թէ՛ գաղղարներն և թէ ուրիշ հարկաւոր ուսանց ու զանազան ասղնէ դործու լիւանց մէջ, վասն այ օրինակաց ծնողքը՝ ինչպէս նաև ուրիշ շատերը նոյն ներկայ կըդառնուին ։ մեծապէս զոհ Ընաւորականութեանց յառաջագիմութիւններէն, իրենց կեղծ շնորհակալիքը յայտնեցին յիշեալ խնամա

